

**DE TOEKOMST
GERICHTE WIJK**

Reflectiepaper

*Collegiaal advies als hulpmiddel
om LIOR aan te passen aan
veranderende omstandigheden
en principes*

Guus Pieters

Sept 2024

1. Voorwoord

De komende jaren knappen gemeenten oudere wijken en straten op. Woonomgeving, openbare ruimte ondergrondse en bovengrondse infrastructuur, openbaar groen en ontmoetingsplekken worden verduurzaamd, gesloopt, vervangen, vernieuwd of (her)ingericht. Hiermee creëren zij een gezonde, klimaatadaptieve en toekomstbestendige openbare ruimte die ook bijdraagt aan de gezondheid en het welzijn van de inwoners van de wijken. Dit betekent ook dat de inrichting van de bijbehorende openbare ruimte moet voldoen aan bepaalde kaders. Deze kaders zijn opgenomen in zogenoemde Leidraden of Handboeken Inrichting Openbare Ruimte (LIOR/HIOR; hierna LIOR). Deze leidraden beschrijven het proces hoe nieuwe toekomstbestendige openbare ruimte moet worden gerealiseerd en aan welke eisen en richtlijnen deze moet voldoen. Zo weten initiatiefnemers vooraf waarmee ze rekening moeten houden als ze een nieuwbouwplan willen ontwikkelen.

De leidraden zijn van toepassing op nieuwbouw en herinrichtings-projecten. Het is kortom het document dat beschrijft waaraan de openbare ruimte moet voldoen met als uiteindelijk doel een veilige, doelmatige en duurzame leefomgeving die aansluit bij de maatschappelijke behoeften en wensen van de inwoners van de wijken.

2. Stapeling van eisen en wensen

Beleidsaandacht voor brede welvaart, leefklimaat, gezondheid, klimaat, circulariteit en duurzaamheid veroorzaakt een stapeling van beleid. Dit is een minder groot probleem als de uitvoerende partijen helder voor ogen hebben wat de gezamenlijke ambities en doelen zijn. Een eenduidig (ontwerp)kader voor de (her)inrichting helpt bij het ontwerpen en realiseren van wijkvernieuwingsprojecten. Nieuwe opgaven betekenen nieuwe eisen die toekomstbestendigheid waarborgen. Dit vraagt om aanpassing van voorschriften in de kaders. En van 'eigenaren van LIOR' om de aanpassing van deze kaders aan nieuwe eisen en wensen die toekomstbestendigheid waarborgen flexibel te organiseren.

3. Collegiaal advies als instrument bij het aanpassen van kenniskaders

De kern van collegiaal advies is dat collega's elkaars raadplegen voor het vinden van oplossingen voor specifieke problemen. Dat is heel waardevol, want natuurlijk weet je samen meer dan alleen. Daarbij, het vergroot ook de kans dat de oplossing wordt geaccepteerd. Daar hebben zowel eigenaren van kenniskaders als gebruikers in de praktijk baat bij.

4. Case Waterinfiltrerende verharding

Een klein team van experts heeft collegiaal advies gegeven over het technische vraagstuk en het (wijzigings)proces van (onderdelen van) de LIOR van een gemeente. Hieronder samengevat de collegiale inhoudelijke reflectie

Technisch vraagstuk

De gemeentelijke (water)infiltratiepotentiekaart gaat uit van 70 cm-mv als gehanteerde streefwaarde voor de ontwateringsdiepte. De afdeling groenbeleid geeft aan dat waterinfiltratie bij bomen wordt afgeraden bij 100 cm-mv. Daarin zit een discrepantie. De heersende gedachte is dat waterinfiltrerende maatregelen bij bomen nooit een probleem zullen opleveren uitgaande van de eerdergenoemde streefwaarde.

Het collegiale adviesteam wordt gevraagd om na te denken over de volgende vragen:

- In de richtlijn is nu opgenomen 'Houd tussen waterinfiltrerende verharding en een groenstrook altijd een buffer van 50 cm aan in verband met blad(afval).' Deze aanbeveling komt rechtstreeks uit Werkpakket 1 ('systeemanalyse') van 'De Infiltrerende Stad' onder artikel 6.4: Eisen groenzone. Gevoelsmatig ziet gemeente dit als een zinvolle aanbeveling. Staat dit zo in handreiking? In hoeverre is het collegiaal team bekend met de aanwijzing? Wat is het advies van het expertteam?
- In de literatuur wordt veel gesproken over zowel extensieve parkeerplaatsen als woonstraten. Hierin zit een discrepantie, omdat parkeervakken in woonstraten vaak vol met auto's staan ervan uit gaande dat de waterinfiltrerende maatregelen in de parkeervakken liggen. Gaat het hier niet alleen om open verharding en kunnen waterpasserende/ waterdoorlatende verharding (wel) worden toegepast?
- In de richtlijn is nu een geotextiel doek opgenomen. Hierover verschilt de literatuur ook. Ogenschijnlijk is hier onder deskundigen geen eenduidig beeld van. Argument van voorstanders is dat de voeg en straatlaag een gradatie van 2/6 hebben en de fundering 8/32. Zonder doek zakt de straatlaag weg in de fundering.
- In de richtlijn wordt gesproken over een niet-kalkhoudende voegvulling. De civiel technicus van de gemeente geeft aan dat je dit niet kan afdwingen en dat er altijd een kleine gradatie kalk in zal zitten.
- Tot slot zegt de gemeente in brede zin naar toepassing van waterinfiltratie te willen kijken ('wat-waar') en niet bij voorbaat bepaalde locaties zoals 'markten en evenemententerreinen' uit te willen sluiten. Zij zit samenhang met de verschillende kwaliteitsniveaus v/d openbare ruimte in de stad. Tevens is het ook een esthetisch vraagstuk. Dat is vaak onderbelicht, maar is natuurlijk ook smaakafhankelijk en verschilt per gemeente. En de gemeente is benieuwd hoe (grotere) gemeentes hiermee omgaan.

Technische conclusies van collega's

- Bij open verharding heb je als stad een bepaald beheer- en beeldniveau te accepteren

- Ga op zoek naar nature-based solutions en stop de ondergrond niet onnodig vol met kunststof, steenwol, etc.
- Waterdoorlandende verharding neemt snel af in infiltratiecapaciteit en is veel duurder dan reguliere verharding
- Kosten aanleg en beheer waterinfiltrerende verharding is altijd duurder, hoeveel duurder hangt o.a. af van product, context en ondergrond
- Afwateren op groen heeft altijd de prioriteit boven waterinfiltrerende verharding (hanteer een voorkeursvolgorde)
- Probeer niet alles vooraf te kaderen en omarm onzekerheden en risico's over waterinfiltrerende verharding.

5. Procesvraagstuk: Hoe landt dit in de LIOR?

De procesvraag is of de inhoudelijke aanpassing van LIOR genoeg is om het buiten te laten landen. Misschien is het gat dichtten tussen beleid en praktijk met ketenactoren zoals beheerder, werkvoorbereiders, projectleiders, toezichthouder en uitvoerende partners nog wel interessanter.

De PDCA-cyclus¹ is een uitstekende methode om samen met experts en collega's de leidraad voor de inrichting van de openbare ruimte te verbeteren en acceptatie en daadwerkelijke toepassing ervan te vergroten.

Hier zijn praktische tips per stap van de PDCA-cyclus, specifiek gericht op aanpassing en toepassing LIOR:

¹ <https://mkpc.nl/lss-college/pdca-cyclus/>

6. Stappenplan PDCA-cyclus – Verbetering LIOR Waterinfiltratie

6.1. Stap 1: PLAN – Analyse en Voorbereiding

Doel: Begrijpen wat er moet verbeteren en hoe.

1. Startbijeenkomst organiseren
 - Nodig collega's, experts (hydrologen, ontwerpers, beheerders), en eventueel bewoners uit.
 - Leg doel en aanpak uit.
2. Analyse huidige leidraad
 - Wat staat er nu over infiltratievoorzieningen?
 - Welke knelpunten zijn bekend (praktijkervaring, onderhoud, effectiviteit)?
3. Doelen formuleren
 - Voorbeeld: "Meer toepasbare en onderhoudsvriendelijke infiltratievoorzieningen in stenige wijken."
4. Selecteer casuswijk(en)
 - Kies een of twee wijken waar je de nieuwe aanpak kunt testen.
5. Maak een verbeterplan
 - Wat ga je aanpassen in de leidraad?
 - Wie doet wat? Wanneer? Hoe wordt er geëvalueerd?

6.2. Stap 2: DO – Pilot uitvoeren

Doel: Test de voorgestelde verbeteringen in de praktijk.

1. Werk met een ontwerpteam
 - Ontwerp infiltratievoorzieningen volgens de aangepaste richtlijnen.
2. Voer de pilot uit in de casuswijk
 - Betrek bewoners en beheerders bij de uitvoering.
3. Documenteer alles
 - Foto's, ervaringen, technische prestaties, reacties van betrokkenen.

6.3. Stap 3: CHECK – Evaluatie

Doel: Beoordelen of de aanpassingen effectief zijn.

1. Vergelijk met oorspronkelijke situatie
 - a. Zijn de doelen behaald? Wat ging goed, wat niet?
2. Organiseer een evaluatiesessie
 - a. Laat betrokkenen reflecteren op het proces en de resultaten.
3. Gebruik evaluatiecriteria
 - a. Technische werking, onderhoud, kosten, draagvlak, esthetiek.

6.4. Stap 4: ACT – Verbeteren en Implementeren

Doel: Definitieve aanpassing van de leidraad en borging.

1. Pas de leidraad aan
 - Verwerk de geleerde lessen en feedback.
2. Formele vaststelling
 - Laat de aangepaste leidraad goedkeuren door de verantwoordelijke afdeling of raad.
3. Communicatie en training
 - Informeer collega's, ontwerpers en aannemers over de nieuwe richtlijnen.
4. Plan herhaling PDCA
 - Stel een moment vast voor herziening over 1-2 jaar.

7. Tips en adviezen voor proces:

Schakel vroegtijdig de uitvoeringspraktijk in

- Wij pleiten voor een herwaardering van de uitvoering, waarbij beleidsmakers, gemeentelijke beleidsuitvoerders en de ontwerpende en uitvoerende bedrijven een gelijkwaardige positie hebben.
- Bij het vertalen van beleid naar de uitvoering moet maximaal gebruik worden gemaakt van de inzichten vanuit de uitvoeringspraktijk bij (project)initiatief, ontwerp en uitvoering.

Verdeel rollen, taken en verhoudingen vanuit ambitie en specifieke opgaven

- Het onderliggende probleem bij veel uitvoeringsfalen is dat het voor de beleidsmakers en de uitvoerders van gemeente en bedrijven niet duidelijk is wie van hen aan zet is als het gaat om het maken van keuzes over de inhoudelijke prioriteiten, de verdeling van de budgetten, de gewenste prestaties en/of toepassing van maatregelen.
- Het is cruciaal dat er binnen de schakel tussen beleid, beleidsdoorwerking, ontwerp en uitvoering per vraagstuk duidelijke afspraken op deze punten worden gemaakt.

Organiseer kennisuitwisseling en leer- en ontwikkelcultuur

- Er is meer aandacht nodig voor (het delen van) kennis over klimaatadaptatie bij de toepassing van instrumenten voor beleid (planvorming), ordenen, afwegen en prioriteren (besluitvorming) en ontwerpen en uitvoeren (voorschrijven met leidraden).
- Ook is meer aandacht nodig voor innovatieve uitvoeringsalternatieven voor toepassingen in de leefomgeving die gelijkwaardig zijn aan in leidraden voorgeschreven toepassingen.

Ga slim om met structurele schaarste aan menskracht

- De schaarste aan arbeidskrachten is structureel en onvermijdelijk.
- Daarom is het nodig om de energie te richten op het slim omgaan met schaarste, waarbij (a) de schaarste zelf kan worden verlicht en (b) de hinder van de schaarste sterk kan worden gereduceerd.
- Het poolen van experts en het delen van kennis en deskundigen kan hier een oplossing bieden.